

Toskanska renesansna madona u Dolu na otoku Hvaru

1 »MAESTRO DI STRATONICE«, Bogorodica s Djetetom — Dol (Hvar), crkva sv. Petra

U crkvi sv. Petra u Dolu na otoku Hvaru, u zapadnom naselju sela zvanom Sv. Marija, na oltaru koji je izradio Ivan Rendić nalazi se slika na daski koja prikazuje Bogorodicu s Djetetom iz XV st., koja se po svojim stilskim crtama potpuno odvaja, s jedne strane, od radova dalmatinske škole, a s druge strane, od venecijanskog importa iz kvatročenta. Restaurirao ju je I. Lončarić 1958. Prije je bila vrlo oštećena i prekrita srebrenim pokrovom, a predstavlja na plavoj pozadini sa sivkastim oblacima produhovljeni lik Madone s malim Isusom u naručju. Nagnuta Marijina glava prekrita je velom preko kose. Neobične su i karakteristične Bogorodičine oči, naglašen i pravilan nos, malene stisnute usne. Nad crvenom haljinom Gospa ima modrozeleni plašt. Dijete u njenom naručju ima staračko lice, dolihokefalnu glavu, izražajne plave oči, meko slikani inkarnat i tvrdo nabranu haljinicu. Dok su plašt Bogorodice, odjeća Dje-

¹ N. Duboković-Nadalini, Hvar, Hvar 1965, str. 41 spominje sliku ispravno kao talijansku Madonu iz XV st.

² B. Berenson, Quadri senza casa — Il Quattrocento senese II Dedalo a. XI, f. 11, travanj 1931, str. 736—746.

2 »MAESTRO DI STRATONICE«, Bogorodica s Djetetom (detalj)
— Dol (Hvar), crkva sv. Petra

teta i ruke i noge likova očito mnogo retuširani zbog ranijih velikih oštećenja, dobro su sačuvane obje glave, koje moramo uzeti kao osnovu za rješanje atributivnog problema slike.¹

Već na prvi pogled nas asocijacije vode na firentinski kasni kvatročento. Očito je da autor slike nije neki prvorazredni majstor, ali se u njoj, uzimajući u obzir čitljive dijelove, a osobito glave Marije i Isusa, mogu uočiti utjecaji Filippina Lippija i Sandra Botticellija.

Tragajući među malim majstorima toskanskog kasnijeg kvatročenta, naišao sam na niz analogija s našom slikom u djelima jednog do danas anonimnog majstora, koga je 1931. uveo u literaturu B. Berenson pod imenom »Maestro di Stratonice«. Tom je prilikom Berenson grupirao nekoliko djela raspršenih po evropskim i američkim kolekcijama, koja je datirao u posljednju četvrtinu XV stoljeća, te ih je atribuirao nepoznatom slikaru sijenskog kruga, koji bi u mladosti bio pod utjecajem Francesca di Giorgia i Mattea di Giovannija, a kasnije bi bio prešao u Firencu i tu, zadržavši neke ranije crte, potpao pod utjecaj Botticellija i Filippina Lippija.²

Ta je ličnost bila prihvaćena u nauci i postepeno je u historiografiji toskanske renesanse povećavala svoj

opus i dobivala jasnije karakteristike (van Marle, Pope-Hennessy, Zeri, Garlick), dok su joj posljednjih godina posvećene značajne studije od E. P. Fahyja, B. B. Fredericksena i C. Del Bravao.³ U tim recentnim studijama bolje je razjašnjena umjetnikova ranija faza u Sieni (u okviru koje je posebno naglašen i utjecaj Liberalea da Verona), detaljnije je razrađen njegov firentinski boravak s pokušajem datacije slika s izrazitijim utjecajem Botticellija u vrijeme 1475—1480, a Lippija u razdoblju 1480—1490. Pronađeno je prvo umjetnikovo djelo »in situ« (pala »Navještenja« u crkvi S. Giovannino dei Cavalieri u Firenci), a iznesena su i kontroverzna mišljenja o navodnom slikarevu boravku u Luki (Lucca).

Naša se dolska slika povezuje s umjetnikovim radovima iz firentinske faze koji nose u sebi, uz botticellijske crte, također i upliv Filippina, tako da bi je trebalo datirati u deveto desetljeće kvatročenta. Kao naj-

³ E. P. Fahy, *Some Notes on the Stratonice Master*, *Paragone* 197 luglio 1966, str. 17—28; B. B. Fredericksen, *The Earliest Painting by the »Stratonice Master«*, ibidem, str. 53—55; C. Del Bravo, *Qualche opinione sul »Maestro di Stratonice«*, *Paragone* 207, maggio 1967, str. 67—69. U ovim studijama je navedena sva ranija literatura.

3 »MAESTRO DI STRATONICE«, Bogorodica s Djetetom i svecima — London, zbirka Pope-Hennessy

uočljivije komparacije uzeo bih »tondo« iz zbirke Pope-Hennessy u Londonu⁴ i sliku »Bogorodica s Djetetom«,⁵ koja se ranije nalazila u zbirci Lederer u Beču. Fizionomije tih Madona, a osobito bečke, vrlo su bliske našoj. Dovoljno je uporediti vrlo slične neobične oštre oči s velikom bjeločnicom (»heavy eyes« kako piše Fahy), pa način modeliranja nosa, obrva i usana, a i općenito srodnu neobičnu sjetnu i bolećivu fizionomiju Marijina lica. Analogije se mogu ne manje pratiti i kod malog Isusa, koji ima uvijek sličnu dolihokefalnu glavu, rijetkih kosa, visoka čela, sličnog pogleda kao Marija i staračke fizionomije. Velika je šteta što su ostali dijelovi dolske slike u takvom stanju da se ne mogu uzeti u obzir kao komparativni materijal, ali mislim da su ovi elementi dovoljni za hipotetički atributivni prijedlog da se ova slika, dolutala do dalmatinskog otoka, pridruži katalogu ovog toskanskog anonima.

⁴ Paragone 197, o. c., sl. 13.

⁵ B. Berenson, o. c., sl. str. 743, Paragone, o. c., sl. 21.

4 »MAESTRO DI STRATONICE«, Bogorodica s Djetetom — Bila u Beču, zbirka Lederer

Komparacije s djelima »Maestra di Stratonice« mogu se nastaviti i poređivanjem naše slike i nešto ranije Bogorodice koja je iz zbirke Austen u Hersmondenu (Kent) dolutala do Muzeja Birmingham u Alabami (USA),⁶ te one koja se je nalazila u Chapel Manoru,⁷ gdje se taj tako impresivan i neobičan lik Bogorodice i tip Djeteta susreću u novim varijacijama.

Zalutala u malo slikovito hvarsko selo, izgubljena na glomaznom Rendičevom oltaru i zaklonjena prekrasnom baroknom rešetkom od kovana željeza, ova mala tempera, oštećena, izbledjela, stoljećima prekrita zavjetnim darovima i u posljednje vrijeme u okviru mogućnosti restaurirana, veže se tako uz djelo ovog neobičnog i zanimljivog, eklektičnog, ali individualnog umjetnika, prožetog dubokom melanholijom i ličnim lirskim akcentima, o kome znanost još nije rekla svoju posljednju riječ.

⁶ B. Berenson, o. c., sl. str. 741.

⁷ Paragone, o. c., sl. 17.

3 »MAESTRO DI STRATONICE«, Bogorodica s Djetetom (prije popravka) — Dol (Hvar), crkva sv. Petra

Riassunto

UNA MADONNA TOSCANA DEL QUATTROCENTO A DOL SULL ISOLA DI HVAR

La tavola con la Vergine col Bambino, che si trova nella chiesa di S. Pietro nel villaggio di Dol sull'isola di Hvar (Lesina), presenta un notevole interesse per la critica d'arte. Giudicando dalle teste della Vergine e del Bambino, che sono le uniche parti completamente leggibili di questo terribilmente danneggiato e recentemente restaurato dipinto, la tavola ha delle grandi analogie con le opere di un anonimo toscano del tardo quattrocento, denominato »Maestro di Stratonice« da B. Berenson che lo introdusse nella letteratura nel 1931. e al quale sono stati anche recentemente dedicati importanti studi. Questo artista senese presenta nelle sue prime opere chiare analogie con Francesco di Giorgio, Mateo di Giovanni e Liberale da Verona, mentre nella sua seconda fase si collega con la pittura fiorentina e viene in-

fluenzato, conservando le impronte personali, da Sandro Baticelli e Filippino Lippi. Il dipinto dalmata si collega con la seconda fase dell'opera di questo interessante anonimo come ci dimostrano i confronti con alcune sue opere qui analizzate. Questi confronti si basano da una parte su un'analisi morelliana degli occhi molto caratteristici, del naso e della bocca di Maria come anche dell'insolita testa del Bambino dalla fisionomia molto personale, mentre dall'altra anche il dipinto preso in totale rivela quella tipica nota lirica e malinconica che domina in tutte le opere di questo artista sul quale non è stata ancora detta l'ultima parola. Potendosi nel nostro dipinto riscontrare accanto agli elementi botticelleschi, anche influssi di Filippino Lippi, esso dovrebbe nel quadro di questa ipotesi essere datato nel nono decennio del Quattrocento.